

Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració
Treball de fi de Grau (21686)
Curs acadèmic 2012-2013

SÍRIA I LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR: LA CRISI D'UN PRINCIPI?

Judith Escuin i Checa

NIA 121258

Tutor/a del treball:

Pablo Pareja Alcaraz

**Universitat
Pompeu Fabra**
Barcelona

DECLARACIÓ D'AUTORIA I ORIGINALITAT

Jo, Judith Escuin i Checa, certifico que el present treball no ha estat presentat per a l'avaluació de cap altra assignatura, ja sigui en part o en la seva totalitat. Certifico també que el seu contingut és original i que en sóc l'únic/a autor/a, no incloent cap material anteriorment publicat o escrit per altres persones llevat d'aquells casos indicats al llarg del text.

Com a autor/a de la memòria original d'aquest Treball Fi de Grau autoritzo la UPF a dipositar-la i publicar-la a l'e-Repository: Repositori Digital de la UPF, <http://repositori.upf.edu>, o en qualsevol altra plataforma digital creada per o participada per la Universitat, d'accés obert per Internet. Aquesta autorització té caràcter indefinit, gratuït i no exclusiu, és a dir, sóc lliure de publicar-la en qualsevol altre lloc.

Abstract

A partir de l'any 2011 i fins l'actualitat, l'onada de protestes i revoltes ciutadanes batejada com "la Primavera Àrab" ha sacsejat el panorama polític de la regió del Mediterrani i de les relacions internacionals. El present treball analitza com el cas de la guerra civil síria (iniciada el març de 2011 i que constitueix un cas enormement complex a causa de la fragmentació de l'oposició, l'elevat nombre d'actors interns i externs que hi intervenen i la seva varietat d'interessos, entre d'altres factors) ha posat en evidència l'efectivitat de la Responsabilitat de Protegir per frenar violacions sistemàtiques dels Drets Humans, tal i com ha evidenciat la incapacitat de la Comunitat Internacional d'actuar de manera cohesionada i efectiva en aquests més de dos anys. A més a més, la impossibilitat de portar a terme una intervenció militar multilateral emparada en el marc de la Responsabilitat de Protegir a causa de factors com el bloqueig del Consell de Seguretat i la incertesa que envolta les possibilitats d'èxit i els mecanismes que s'haurien de seguir durant l'actuació i reconstrucció de l'Estat fa evident la necessitat d'una redefinició del principi perquè aquest doni resposta a aquestes qüestions i pugui constituir un instrument realment efectiu.

ÍNDIX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ	5
2. L'ANTECEDENT A LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR: LA INTERVENCIÓ HUMANITÀRIA	7
3. LA DOCTRINA DE LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR	8
<i>3.1. El sorgiment de la Responsibility to Protect (R2P)</i>	<i>8</i>
<i>3.2. La formulació de la doctrina</i>	<i>10</i>
<i>3.3. Condicions per l'activació</i>	<i>10</i>
<i>3.4. Casos previs d'activació</i>	<i>12</i>
4. SÍRIA: EL DESAFIAMENT AL PRINCIPI	15
<i>4.1. Les revolucions àrabs de 2011: "La Primavera Àrab"</i>	<i>15</i>
<i>4.2. Un trencaclosques difícil de resoldre</i>	<i>16</i>
<i>4.3. R2P: Font de legalitat i legitimitat?</i>	<i>18</i>
<i>4.4. Un joc d'actors molt complex</i>	<i>19</i>
<i>4.5. R2P: És una intervenció possible?</i>	<i>24</i>
5. CONCLUSIONS FINALS	25
6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	27

1. INTRODUCCIÓ

En els últims anys el conjunt de moviments de protesta i revoltes batejades com “La Primavera Àrab” ha sacsejat el context polític de les regions del Mediterrani i el nord d’Àfrica, així com les relacions diplomàtiques de la resta del món, les quals han entrat en una nova etapa. No obstant, mentre que s’ha presenciat la reforma o caiguda (en major o menor mesura, i amb resultats més o menys favorables per a la seva població) de la majoria dels règims implicats, el cas de Síria continua suposant a dia d’avui un desafiament a la diplomàcia i les relacions internacionals.

Així, és especialment rellevant estudiar els motius pels quals la Comunitat Internacional encara no ha trobat una manera de gestionar de manera cohesionada un conflicte que es perllonga des de fa més de dos anys si es pren com a referència l’inici de les revoltes el febrer de 2011, sobretot si es compara aquesta manca de línia d’actuació clara amb el procediment emprès en el cas de Líbia, quan el principi de la Responsabilitat de Protegir (R2P) va ser activat per primera vegada pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

Aquesta situació ha despertat nombroses veus crítiques, que consideren que el principi de la Responsabilitat de Protegir tal i com està formulat actualment ha entrat en crisi per diversos motius (entre ells, la manca de concreció en algun dels seus punts, el viratge del seu esperit inicial o la incapacitat d’operar en marcs on els *stakeholders*, actors i les seves relacions de poder són tan diversos i complexos com en el cas de Síria), de la mateixa manera que el d’Intervenció Humanitària ho va fer amb el genocidi rwandès durant la dècada dels noranta.

Exemples d’aquestes veus són el cas de Welsh (2011: 260), que considera una necessitat urgent la formulació d’eines coercitives específiques perquè la Comunitat Internacional pugui actuar de manera efectiva i la R2P pugui aplicar-se de manera efectiva, Bellamy (2011: 269), que argumenta que el cas de Líbia, l’únic en què el principi s’ha arribat a activar de manera efectiva, constitueix un cas excepcional que ha tingut com a resultat una protecció parcial i indirecta en el millor dels escenaris o Weiss, que directament afirma que “[...] *virtually exclusive emphasis on prevention in the interpretation of R2P was politically correct but counterproductive*” (2011: 287).

L’objectiu de la present recerca, doncs, serà realitzar una aportació consistent al debat acadèmic que s’ha generat entorn l’eficàcia d’aquest principi en el cas siri i algunes de les possibles raons que expliquen el comportament dels principals actors implicats, entre ells la

Comunitat Internacional, i respondre la pregunta de si, efectivament, ens trobem davant una crisi de la norma o bé un cas excepcional. Val a dir, a més, que la resolució d'aquesta qüestió no solament és rellevant a nivell teòric, pla en què ja existeix un consens en els punts normatius claus que envolten la doctrina, sinó també a nivell pràctic, ja que d'aquest anàlisi se'n podran extreure principals mancances del principi, la qual cosa permetrà orientar la necessària seva necessària reformulació (sobretot pel que fa al seu tercer pilar, la Responsabilitat de Reconstrucció), que al seu temps permetrà la seva aplicació pràctica efectiva en futurs escenaris anàlegs.

Pel que fa a la metodologia, l'estudi es portarà a terme mitjançant el mètode hipotètic-deductiu combinat amb l'estudi inductiu dels casos previs i fonts d'informació secundàries, utilitzant referències a documents primaris (com per exemple resolucions o informes) sempre que sigui possible. És rellevant considerar, però, que els seus resultats hauran d'ésser valorats tenint en consideració la limitació de recursos i extensió¹ dels què es disposa i el fet que s'analitzi una realitat constantment canviant i complexa, així com la necessitat d'establir un límit temporal (en aquest cas, el maig de 2013) a l'observació dels fets.

Així doncs, el conjunt de la investigació es compondrà per un breu repàs a la conceptualització de la intervenció humanitària, precedent de la Responsabilitat de Protegir, així com del sorgiment i formulació de la doctrina, seguit de les condicions necessàries per la seva activació i els casos en què aquesta ha estat portada a l'arena del debat internacional i, finalment, a la pràctica efectiva. Seguidament es realitzarà una breu contextualització del cas de Síria dins el marc de les revolucions àrabs de 2011, així com la situació actual, l'(in)compliment dels requisits per a una intervenció multilateral militar per part de la Comunitat Internacional emparada per la Responsabilitat de Protegir i els principals actors implicats. Finalment, es presentarà una hipotètica intervenció i les seves possibilitats de fracàs o èxit, subjecte de debat pels membres del Consell de Seguretat de Nacions Unides, entre d'altres, i s'arribarà a unes conclusions.

¹ A causa d'aquest límit d'extensió, durant la citació de fets que han estat àmpliament coberts per mitjans de comunicació internacionals es farà referència a "diverses fonts", ja que la cita de totes les fonts consultades implicaria una bibliografia de dimensions molt superiors a la recomanada per a aquest treball.

2. L'ANTECEDENT A LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR: LA INTERVENCIÓ HUMANITÀRIA

Des de la fi de la Segona Guerra Mundial i de la creació de l'Organització de les Nacions Unides (ONU) el 1945, la sobirania dels Estats ha estat reconeguda i respectada per la Comunitat Internacional tal i com reflecteix la Carta de les Nacions Unides, que malgrat tenir com a objectiu principal el d'assegurar manteniment de la pau mundial i la seguretat, el respecte als Drets Humans i unes relacions de cooperació entre les nacions (capítol 1, article 1), alhora estableix que “*Cap contingut a la present Carta autoritza les Nacions Unides a intervenir en assumptes que estiguin essencialment sota la jurisdicció interna dels Estats [...], però aquest principi no s'oposa a l'aplicació de les mesures coercitives prescrites al Capítol VII [en referència al trencament de la pau mundial]*” (capítol 1, article 2).

Així doncs, una intervenció de les Nacions Unides només era prevista a la Carta en cas d'amenaça o trencament efectiu de la pau mundial i actes d'agressió per part dels Estats. A aquestes condicions que justificaven el trencament de la sobirania estatal es van sumar les que fonamentarien les “intervencions humanitàries”, és a dir, els casos de genocidi. Així, la Convenció per a la Prevenició i el Càstig dels crims de Genocidi (CPPC), adoptada per les Nacions Unides el 1948, va definir-lo com:

“Qualsevol dels següents actes, comesos amb l'objectiu de destruir, total o parcialment, un grup nacional, ètnic, racial o religiós: Matar a uns membres d'un grup causant greus lesions a la integritat física o mental dels membres del grup, infligir deliberadament condicions calculades per provocar la seva destrucció física, imposar mesures destinades a impedir naixements dins el grup o traslladar forçosament nens d'un grup a un altre” (Article 2 CPPC).

Amb la sanció d'aquest tractat, juntament amb la dels posteriors quatre Convenis de Ginebra (signats el 1949, el quart d'ells estava destinat a protegir la població civil en temps de guerra), les Nacions Unides deixaven oberta una via a *intervencions humanitàries* en cas que aquestes fossin requerides. Aquestes intervencions militars serien de caràcter multilateral, ja que tal i com apunta M. Finnemore (1996: 13) els Estats, a diferència del segle XIX, no han utilitzat la justificació “humanitària” per a les intervencions unilaterals, les quals resulten molt costoses políticament a excepció dels casos de legítima defensa, entre d'altres raons perquè aquestes sempre solen ser vistes amb suspicàcia per part de la Comunitat Internacional.

Així doncs, el multilateralisme s'hauria institucionalitzat com la via preferent per a dur a terme aquest tipus d'intervencions, ja que no solament assegura la “transparència” dels seus

objectius davant la resta d'Estats sinó que a més a més permet compartir els costos que impliquen. No obstant, com a contrapartida els Estats es veuen obligats a cedir part del control de les intervencions, a més d'assumir els costos de la coordinació i cooperació que es requereixen (Finnemore, 1996: 13).

Aquests límits al principi van fer-se evidents des de mitjans dels anys noranta del segle passat, arribant al punt àlgid davant la manca d'una actuació contundent de les Nacions Unides per frenar el genocidi rwandès iniciat l'abril de 1994, quan van ser assassinats aproximadament un milió de tutsis i hutus moderats i van ésser violades entre 150.000 i 250.000 dones en poques setmanes². A més a més, a aquest fet se li va sumar la conflictivitat entre clans i senyors de la guerra a Somàlia, la qual va generar durant més de dinou anys una elevada xifra de víctimes que no va poder ser frenada malgrat els esforços de Nacions Unides a través d'accions com l'establiment de la missió de manteniment de la pau UNOSOM II a partir de 1992 (Petrie, 2010: 38).

Davant aquesta situació, es va fer palès la necessitat crítica de la creació d'una nova doctrina que permetés l'activació dels mecanismes de seguretat davant la violació sistemàtica dels Drets Humans de manera efectiva sense veure's limitat per la manca de voluntat política dels Estats, tal i com acabarien de confirmar les “neteges ètniques” que es produïrien als Balcans posteriorment.

3. LA DOCTRINA DE LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR

3.1. El sorgiment de la Responsibility to Protect (R2P)

La ja mencionada incapacitat de la Comunitat Internacional per actuar de manera efectiva davant la situació de Rwanda i Somàlia, juntament amb el bombardeig efectuat per efectius de l'OTAN a Kosovo el 1999 va generar una gran controvèrsia³ i va confirmar el que ja s'apuntava des de principis de la dècada: El principi de la intervenció humanitària generava un buit entre la legalitat i la legitimitat que, en paraules de la Comissió Independent

² Nacions Unides (2013). Disponible a: <http://www.un.org/es/preventgenocide/rwanda/about/bgresponsibility.shtml> [Accés: Febrer 2013]

³ L'OTAN va decidir bombardejar les tropes sèrbies durant setanta-nou dies (de finals de març a principis de juny de 1999) apel·lant al dret de la intervenció humanitària sense l'autorització del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, així com l'oposició d'Estats com Brasil, Índia o Mèxic (Garrigues, 2007: 160).

Internacional a Kosovo (IICK)⁴, “no era convenient permetre que persistís” (Hehir, 2010: 219). Així doncs, i amb el tema de les intervencions humanitàries de nou present a l’agenda internacional, la Comissió Internacional sobre Intervenció i Sobirania (ICCIS) dels Estats va elaborar el 2001 un informe titulat *La Responsabilitat de Protegir*, el qual faria cristal·litzar aquest nou concepte⁵.

L’informe de la Comissió no tenia vinculació pràctica, però l’Organització de les Nacions Unides va iniciar els procediments per institucionalitzar aquesta nova doctrina. Així doncs, el Document Final de la Cimera Mundial del 2005⁶ i l’informe del Secretari General de les Nacions Unides de 2009⁷, entre d’altres, establirien els seus pilars i el Consell de Seguretat en faria referència per primera vegada el 2006⁸:

D’una banda, la Responsabilitat de protegir assumeix que la sobirania dels Estats implica la seva “responsabilitat primordial de protegir els seus habitants contra el genocidi, els crims de guerra, la depuració ètnica i els crims contra la humanitat, així com la seva incitació” (Nacions Unides, 2013). De l’altra, la Comunitat Internacional ha de promoure i ajudar els Estats a exercir aquesta responsabilitat, així com d’utilitzar totes les mesures militars, humanitàries i d’altres tipus a l’abast per a protegir les poblacions d’aquells crims (A/63/677, 2009).

Tal i com es transmet dels pilars anteriorment exposats, el punt fonamental de la *Responsabilitat de protegir* és que aquesta és subsidiària de l’Estat, fet que el faria compatible amb el respecte a la sobirania que s’exigia des de la Comunitat Internacional. En altres paraules, el mecanisme de seguretat col·lectiva solament s’activaria en aquells casos en que els Estats no complissin amb les tres responsabilitats específiques que s’assumeixen dins el principi: la responsabilitat de prevenir, considerada la prioritat absoluta, la de reaccionar de

⁴ La Comissió Independent Internacional a Kosovo era un grup d’acadèmics independents, que posteriorment considerarien com a legítima la intervenció de l’OTAN al percebre-la com a necessària havent esgotat totes les vies diplomàtiques prèviament (Garrigues, 2007: 160).

⁵ L’Informe del ICCIS va finalitzar-se l’agost de 2011, just abans de l’atemptat a les Torres Bessones de Nova York l’onze de setembre d’aquell mateix any. Per aquesta raó, l’informe posa èmfasi en el fet que el seu objectiu no és donar resposta a aquells fets en concret, sinó a respondre a una necessitat global (Weiss, 2004:140).

⁶ Paràgrafs del 138 al 140 del document A/RES/60/1 (<http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/60/1>)

⁷ Titulat *Fer efectiva la Responsabilitat de Protegir*, està disponible a: <http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/63/677>

⁸ Veure Resolució 1674 (S/RES/1674), disponible a: [http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=S/RES/1674(2006))

manera efectiva davant les violacions dels Drets Humans i la de reconstruir els Estats afectats per les eventuals intervencions, incloent una retirada de tropes planificada (ICISS, 2001: IX).

3.2. *La formulació de la doctrina*

És rellevant considerar que la doctrina formulada per les Nacions Unides suposa, com ja ha estat apuntat anteriorment, una modificació de la conceptualització inicial de la Responsabilitat de Protegir. Així, l'informe de la ICISS⁹, elaborat pel mandat del Primer Ministre canadenc Jean Chrétien i anunciat a l'Assemblea del Mil·lenni celebrada el 2001 (ICISS, 2001: 81), vertebrava la conceptualització de la R2P a partir d'aquesta nova concepció de sobirania (en altres paraules, la que implica un deure per part dels Estats de protegir els seus ciutadans) i la fonamentava en els tres pilars clau, la responsabilitat de prevenir, la responsabilitat de reacció i la responsabilitat de reconstrucció. Dins aquest últim pilar es podia trobar la justificació de les intervencions humanitàries militars en el cas de compliment d'un llistat de condicions prèvies, a les quals es farà referència més endavant.

No obstant, la declaració final de la Cimera del Mil·lenni, celebrada el 2005 a les Nacions Unides, va suposar una important limitació de les possibilitats de la formulació inicial, ja que aquestes es veurien reduïdes als quatre supòsits tradicionals (és a dir, genocidi, crims de guerra, neteges ètniques i crims contra la Humanitat) i sempre subjectes a la concepció tradicional de sobirania, entenent doncs la R2P com quelcom subsidiari (Nacions Unides, A/RES/60/1, pàg. 30).

3.3. *Condicions per l'activació*

Pel que fa als requisits per considerar una intervenció militar justificada per la *Responsabilitat de protegir*, cal que es compleixin sis condicions prèvies (ICISS, 2001: XII – XIII):

Primerament, s'ha d'assolir el "llindar de la causa justa": Les intervencions militars que violin la sobirania dels Estats han de tenir caràcter excepcional, de manera que aquestes només

⁹ És rellevant destacar que la ICISS estava formada per representants de Canadà, Estats Units, Austràlia, Algèria, Rússia, Alemanya, Sud Àfrica i Índia. El seu punt de partida era una voluntat de representació del màxim d'actors possible per la formulació d'un concepte de consens a través de diverses reunions i un extens programa de recerca. El seu finançament no va ser exclusivament a càrrec del Govern canadenc, sinó també de diverses fundacions internacionals (ICISS, 2001: 81 – 85).

poden ser justificades en casos d'una gran nombre de pèrdues humanes o una “neteja ètnica” a gran escala, ja siguin intencionades o no, dutes a terme pel propi Estat o motivades per la seva incapacitat de protegir la seva població.

En segon lloc, la intervenció ha de tenir com a principal objectiu vetllar i assegurar el compliment dels Drets Humans, sigui qui sigui qui els estigui violant i amb independència d'altres objectius polítics, per molt “desitjables” que aquests es puguin considerar (com per exemple, fer caure un règim dictatorial), el que el ICSS defineix com a *Right intention*. A més de la “*intenció adequada*”, l'operació militar només seria justificada per la Responsabilitat de Protegir quan aquesta es porta a terme com a últim recurs, havent esgotat prèviament tots els mecanismes pacífics de prevenció i resolució de conflictes disponibles.

Seguidament, ha d'assegurar-se la proporcionalitat de l'ofensiva, és a dir, que aquesta es porti a terme amb l'escala, intensitat i durada mínimes necessàries per complir el principal objectiu (que, de nou, ha de ser garantir la seguretat humana¹⁰ de la població), i que aquesta sigui simètrica a tots els Estats intervinguts. Juntament amb aquest requisit, la intervenció ha de presentar unes perspectives raonables d'èxit, alhora que no suposi un risc d'acabar provocant una situació menys favorable que la que s'obtidria de la no intervenció.

Finalment, l'actuació ha d'estar autoritzada per “l'autoritat adient”, que en aquest cas seria el Consell de Seguretat de les Nacions Unides o l'Assemblea General de les Nacions Unides en una Sessió Especial d'emergència com a últim recurs si es considera que el Consell no ha donat una resposta en un període de temps raonable.

Aquestes condicions, malgrat semblar clares, han generat a la pràctica moltes controvèrsies i opinions contràries a l'efectivitat real del principi, que comporta implícitament el reconeixement que la Comunitat Internacional té “no solament la possibilitat, però el deure legal d'actuar quan es cometen crims contra el Dret internacional i no hauria d'amagar-se rere l'escut de la sobirania” (Tarnogórski, 2012: 3). Alguns exemples són el fet que la condició de la necessitat d'unes perspectives raonables d'èxit pugui suposar la possibilitat dels Estats a intervenir únicament en aquells casos que li són favorables políticament (Hehir, 2010), la creença que no suposi un fre real al multilateralisme instrumental de Washington (Weiss, 2004: 146) o bé el fet que en el procés de modelar la Responsabilitat de Protegir a partir de

¹⁰ La seguretat humana considera no solament la protecció física de les persones, que passen a ser el referent (en detriment dels Estats), sinó també la necessitat de tenir garantides la *freedom from fear* i la *freedom from want* (PNUD, 1994).

l'informe de l'ICISS les Nacions Unides no establissin com hauria de respondre la Comunitat Internacional davant la inactivitat del Consell de Seguretat (Williams, Ulbrick i Worboys, 2012: 483). Totes elles seran exposades posteriorment aplicades a la reflexió entorn l'aplicació de la doctrina al cas de Síria.

3.4. Casos previs d'activació

La Responsabilitat de Protegir va ser activada per primer cop per part de les Nacions Unides l'any 2011, amb els casos de Iemen, Costa d'Ivori i Sudan del Sud com les primeres temptatives d'aplicació de la doctrina, fent-la penetrar en el debat internacional, i Líbia, tractat més en profunditat al tractar-se del primer (i únic) cas d'aplicació efectiva fins el moment.

La R2P a debat: Costa d'Ivori, Iemen i Sudan del Sud

D'altra banda, a Costa d'Ivori el Consell de Seguretat va aprovar per unanimitat una resolució el 30 de març de 2011 que condemnava les greus violacions dels Drets Humans de la població que s'estaven cometent des de finals de 2010, any en què se celebraren eleccions. A més a més, la resolució demanava el respecte del resultat de les eleccions democràtiques que proclamaven Alassane Dramane Ouattara com a guanyador, plantejava l'Operació de les Nacions Unides a Costa d'Ivori (ONUCI) com a principal garant de la protecció de la població civil, la qual havia de rebre el suport de les institucions de l'Estat i imposava sancions selectives a, entre d'altres, Laurent Gbagbo, expresident de l'Estat, considerat el principal responsable dels atacs violents contra la població (S/RES/1975, pàgs. 2, 3 i 5). Actualment la ONUCI segueix a l'Estat amb un mandat prorrogat fins el juliol de 2013 (S/RES/2062).

Pel que fa a Iemen, l'octubre de 2011 el Consell de Seguretat feia al·lusió a “la responsabilitat primordial [de l'Estat de Iemen] a protegir la seva població” (S/RES/2014, pàg. 2) i condemnava les violacions sistemàtiques dels Drets Humans dutes a terme per les autoritats (les quals estaven generant un alarmant nombre de morts i desplaçats, essencialment civils), alhora que decideix “seguir ocupant-se activament de la qüestió” (S/RES/2014, pàg.4).

Finalment, es va establir una Missió d'Assistència de les Nacions Unides a la República de Sudan del Sud (UNMISS) per part del Consell de Seguretat amb l'objectiu de vetllar per la situació de l'Estat, considerada "una amenaça per la pau i la seguretat internacionals de la regió" (S/RES/1996, pàg. 3) mentre es consolidava el procés de pau i la declaració del nou Estat independent, així com establir les condicions adients pel seu desenvolupament. El mandat de la UNMISS, establert inicialment per un any, va ser prorrogat fins el juliol de 2013 (S/RES/2057).

Líbia: Portant la Responsabilitat de Protegir a la pràctica

El cas de Líbia és, de tots ells, el més rellevant de tots en referència a l'assoliment per part de la Responsabilitat de Protegir l'*status* de norma del Dret Internacional, ja que va ser el cas en què el Consell de Seguretat va fer referència a la Responsabilitat de Protegir per justificar la intervenció de les forces de l'OTAN a un territori (Tarnogóski, 2012: 1). No obstant, també ha estat el cas un dels casos més controvertits fins el moment, ja que no es compliren, a efectes pràctics, totes les condicions mencionades anteriorment:

Primerament, el llindar de la causa justa es va assolir amb els atacs sistemàtics de les autoritats liderades per Muamar el-Gadafi cap als rebels i la població civil, els quals van ser ràpidament denunciats diverses Organitzacions No Governamentals (ONGs) i mitjans de comunicació i que s'havien estat gestant des de 2010, quan la portaveu de l'Agència de les Nacions Unides pels Refugiats (UNHCR) Melissa Flemming va declarar que Líbia havia ordenat que es deixés de prestar ajuda humanitària i començaren les detencions de periodistes i segrestos de publicacions com el diari *Oea* el novembre d'aquell mateix any (IEMed, 2013). Així doncs, en aquest sentit no hi havia dubte que les autoritats líbies estaven cometent, tal i com apunta Herrero de la Fuente (2011: 49), un crim contra la Humanitat d'acord amb l'article 7 de l'Estatut de la Cort Penal Internacional.

En segon lloc, també es va complir la condició de l'ús de la força com a últim recurs, ja que prèviament a l'aprovació de la Resolució 1973, la qual autoritzava l'ús de la força per part de la Comunitat Internacional davant l'incompliment de les autoritats líbies de la seva responsabilitat de protegir la seva població i que va ser aprovada amb les abstencions de

Brasil, Alemanya, India, Xina i la Federació Russa¹¹, el Consell de Seguretat va aprovar el febrer de 2011 la Resolució 1970, que demanava entre d'altres coses la fi de la violència armada per part de les forces estatals, i autoritats com el Primer Ministre turc Recep Tayyip Erdogan i el Secretari de les Nacions Unides Ban Ki Moon van oferir-se com a mediadors entre les parts del conflicte (diverses fonts).

Seguidament, val a dir que l'aprovació de la Resolució 1973 per part del Consell de Seguretat establí clarament els procediments que s'havien de seguir i les mesures que podien ser aplicades durant la intervenció, de manera que es podria considerar que les premisses de la proporcionalitat de les mesures adoptades (fonamentalment, establir un zona aèria d'exclusió) i les perspectives d'èxit també es compliren, juntament amb l'autorització de l'ús de la força per part de l'autoritat adient, ja que fins que el Consell de Seguretat no va adoptar l'última resolució tant Estats, com organismes regionals com la Unió Africana, la Lliga d'Estats Àrabs i la Organització de la Conferència Islàmica no van prendre mesures al respecte més enllà de condemnar públicament les violacions dels Drets Humans que s'estaven produint.

Així doncs, les vertaderes motivacions que van impulsar la intervenció a Líbia va ser el punt problemàtic, tal i com diversos autors han apuntat posteriorment. És important recordar que la Responsabilitat de protegir ha d'ésser considerat un concepte sense càrrega ideològica més enllà de la que se'n deriva de vetllar pel respecte dels Drets Humans (és a dir, que activa el mecanisme de seguretat col·lectiu independentment de qui i on s'estiguin cometent crims contra ells). L'actuació de les forces de l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN) destinades al territori, però, va virar d'objectiu en poques setmanes, passant del reforç militar del bloqueig del seu espai aeri per protegir la població a una missió internacional per l'enderrocament del règim dictatorial de Gadafi. Així doncs, la missió “ [...] *hauria passat de representar un esforç internacional per protegir pacíficament ciutadans innocents i desarmats a un suport ofensiu a les forces rebels, el qual no està contemplat a la Responsabilitat de Protegir*” (Hall, 2011: 6).

¹¹ Veure S/RES/1973.

4. SÍRIA: EL DESAFIAMENT AL PRINCIPI

Un cop analitzada la literatura existent sobre la Responsabilitat de Protegir es pot procedir a l'anàlisi de com aquesta interacciona amb el cas de Síria. Amb aquest objectiu, es realitzarà una breu contextualització de les revolucions àrabs de 2011, seguida de la presentació del cas d'estudi i les possibilitats que tindria una hipotètica intervenció a l'Estat.

4.1. Les revolucions àrabs de 2011: "La Primavera Àrab"¹²

L'any 2011 es va iniciar un procés de revoltes civils a un remarcable nombre d'Estats del Mediterrani (essent-ne les més rellevants a Tunísia, Egipte, Líbia i Síria) que els mitjans de comunicació van referir com "La Primavera Àrab" i que tenien com a reivindicacions principals la millora de les condicions de vida i reformes polítiques que posessin fi a la corrupció, la manca de llibertats i la ineficàcia en la cobertura de les prestacions socials bàsiques, entre d'altres. El detonant d'aquestes protestes i revoltes populars va iniciar-se a Tunísia amb la immolació de Mohamed Bouazizi, un jove venedor ambulat, que donà pas a la que es coneixeria posteriorment com "La revolució del gessamí" el gener de 2011. Aquesta tindria com a resultat l'enderrocament del règim de Ben Ali, el qual ostentava el poder des de feia vint-i-tres anys, sota la tutela de l'exèrcit.

Paral·lelament a aquests fets, a la resta d'Estats les tensions anaven en augment i les protestes eren cada vegada més massives gràcies al paper de les xarxes socials, entre d'altres factors. A Egipte la revolució assoleix el seu objectiu el febrer d'aquell mateix any, quan Hosni Mubarak, el qual posteriorment va ser jutjat pel Tribunal Penal d'El Caire, abandonà el poder després de trenta anys, deixant un escenari de gran inestabilitat i violència, ple d'enfrontaments entre les forces rebels i les milícies del poder.

Mentre en aquests dos Estats seguien amb els seus complexos processos de transició, altres estats van reprimir les revoltes populars de diverses formes, ja fos violentament, com en el cas d'Argèlia, o a través de l'anunci de reformes constitucionals, com per exemple a Marroc. No obstant, es protestes a Síria i Líbia s'intensificaren fins al punt de convertir-se en guerres civils, les quals van generar una gran inestabilitat social i remarcables episodis de violència.

¹² Com a breu resum de les revoltes àrabs s'ha pres com a referència la cronologia proposada per Teti i Gervasio l'any 2011 (pp. 32-33).

La guerra civil a Líbia va finalitzar amb la ja exposada intervenció de la Comunitat Internacional i l'execució per part de les forces rebels de Muamar-al Gaddafi, mentre que la de Síria continua oberta actualment.

4.2. Un trencaclosques difícil de resoldre

Tal i com apunta Bassam Haddad (2012: 45), intentar identificar un sol factor que expliqui l'aixecament de la població i el perllongament del conflicte és pràcticament impossible. Per aquest motiu, aquesta breu presentació de la guerra civil síria se centrarà en una pinzellada dels fets més rellevants del conflicte fins el moment, la situació actual pel que fa al nombre de morts, ferits i desplaçats, el possible compliment dels requisits que contempla de responsabilitat de protegir i el ventall d'actors implicats en el conflicte.

El que ja es considera com la guerra civil síria va començar a gestar-se ja a finals de l'any 2010, quan van començar les primeres detencions per part del govern siri d'advocats i activistes denunciants de les pràctiques del govern (IEMed, 2013: 3) i amb les primeres manifestacions a principis de febrer a les principals ciutats de l'Estat. No obstant, el seguiment massiu no es produiria fins després del 18 de març, quan gran part de la població encara era un "espectador passiu" dels fets que s'estaven produint (Zisser, 2011: 1-2), en part produïda per la gran heterogeneïtat de la societat síria, composta en un 60% per sunnites i un 40% per altres minories, com són els cristians, els alawites¹³, els drusos, els xiïtes, els kurds, els armenis i els ismaïlites, la qual cosa "soscava enormement la possibilitat d'una acció col·lectiva ràpida contra l'Estat" (Haddad, 2012: 46).

Durant els mesos següents, mentre els partidaris del règim protagonitzaven concentracions com la del 28 de març de 2011 a la ciutat de Damasc per mostrar el seu suport a Bashar al-Asad, les mostres de disconformitat popular es van anar extenent a les ciutats d'Alep, Daraa, Damasc, Latakia, Duma i Homs, entre d'altres. L'escalada d'aquestes protestes va portar al govern siri a donar certes concessions als rebels, així com a introduir noves mesures polítiques, socials i legals com la creació d'un nou govern i l'aixecament de l'estat d'emergència que es mantenia des de feia 48 anys l'abril de 2011, amb l'esperança de frenar l'onada de protestes. El govern, però, no va obtenir el resultat esperat i ja el 26 d'abril es va

¹³ Els alawites són una minoria siria derivada d'una secta musulmana heterodoxa xiïta de l'imperi otomà (Ágoston i Masters, 2009:27).

produir la primera reunió del Consell de Seguretat entorn el cas, tot i que aquest no va arribar a consensuar una declaració de condemna a causa de les reticències de Xina i Rússia (IEMed, 2013: 11), i alguns Estats com Regne Unit, França i Estats Units, així com la Unió Europea i les Nacions Unides, condemnaren públicament el règim.

L'ascens de la violència i les detencions massives es van seguir produint malgrat els intents de mediació de Ban Ki Moon, els decrets d'amnistia anunciats per al-Assad en un intent de calmar la situació (els quals van ser rebutjats per les forces opositores a l'exili) i les sancions que Estats Units, la Unió Europea i Regne Unit, entre d'altres, van establir al govern siri per tal de posar fi als enfrontaments entre aquest i els rebels, els quals es començaren a produir a principis de juny de 2011 i que portarien a la creació del Consell Nacional Siri com a principal representant del poble siri el mes següent (IEMed, 2013: 15).

Aquest escenari portaria a durs enfrontaments diplomàtics entre el govern d'al-Assad i la Comunitat internacional, exemple dels quals en són la suspensió de l'Estat com a membre de la Lliga Àrab¹⁴ i l'enviament d'una missió d'observadors per part de l'organització, la qual seria retirada el gener de 2012 a causa de nombrosos obstacles (al-Dabi, 2012: 6-9). L'autorització del Consell de Seguretat per a una intervenció militar multilateral, però, es veuria frenada successivament pel veto de Xina i Rússia malgrat les pressions d'altres Estats perquè aquesta es produís considerant les massives violacions dels Drets Humans que s'estaven produint per part de les dues parts del conflicte (IEMed, 2013).

Les successives massacres van portar a la presa de mesures diplomàtiques i econòmiques més contundents, com per exemple l'expulsió massiva dels ambaixadors siris a Estats com Estats Units, Gran Bretanya, França, Espanya, Suïssa, Canadà, Holanda, Bèlgica, Itàlia o Japó, entre d'altres¹⁵. Les accions de Nacions Unides, per la seva banda, van suposar un fracàs en l'intent de posar fre als enfrontaments, tant en el cas del Pla de Pau presentat per Kofi Annan com l'establiment d'una Missió d'Observació (UNSMIS), el mandat de la qual va finalitzar l'agost de 2012 a causa de l'ús d'armament pesat i l'alt nivell de violència de les parts es van mantenir (UNSMIS, 2013).

¹⁴ Disponible a diverses fonts, entre elles: <http://www.npr.org/2011/11/12/142270039/arab-league-suspends-syria-other-options-unclear>

¹⁵ Disponible a diverses fonts, entre elles: *Occidente aísla a Damasco con la expulsión de los embajadores sirios*, a: http://internacional.elpais.com/internacional/2012/05/29/actualidad/1338293850_874427.html

Aquest escenari tan complex de guerra civil, ple d'episodis de violència, es perllonga fins a dia d'avui i el gener de 2013 ja havia causat més de 60.000 morts i 130.000 desapareguts (Syrian Human Rights Observatory, 2013). Durant tot aquest temps diversos actors han apuntat a la necessitat de posar fre al vessament de sang que està suposant el conflicte a través d'una actuació contundent i efectiva per part de la Comunitat Internacional, la qual té el deure moral d'actuar segons la Responsabilitat de Protegir. La pregunta que cal fer-se, doncs, és si efectivament es compleixen tots els requisits necessaris per dur-la a terme.

4.3. R2P: Font de legalitat i legitimitat?

Com es feia referència anteriorment, una intervenció militar de caràcter multilateral per posar fre a les violacions sistemàtiques dels Drets Humans solament pot ésser justificada dins el marc de la Responsabilitat de Protegir si es compleixen els sis requisits de la causa justa, la intenció correcta, l'esgotament de recursos previs, la proporcionalitat de l'ofensiva, les perspectives d'èxit i l'autoritat adient:

En el cas de la causa justa, l'elevat nombre de pèrdues humanes, juntament amb la violació sistemàtica dels Drets Humans que s'està produint i que està essent àmpliament documentada per mitjans de comunicació i ONGs d'arreu del món justificarien plenament una intervenció, sobretot si es considera que, a aquestes alçades, Bashar al-Assad no té cap incentiu per acceptar un pacte que podria acabar comportant el seu judici, de manera que previsiblement mantingui o fins i tot endureixi la repressió portada a terme fins el moment, com ho evidencia el suposat ús d'armes químiques contra la població¹⁶.

Pel que fa a la intenció correcta, es podria considerar que aquesta es compleix: Tot i que com s'apuntarà al següent apartat existeix un complex entramat d'interessos geopolítics i econòmics per part dels membres de la Comunitat internacional, es podria assumir que aquest fet explicaria per què certs Estats adopten posicions més "agressives" que altres, però l'existència d'altres interessos encoberts no implica que no es percebi la intervenció com un "deure moral".

¹⁶ Diverses fonts, entre elles:
http://internacional.elpais.com/internacional/2013/06/04/actualidad/1370337409_552315.html

D'altra banda, la intervenció es plantejaria com a últim recurs per arribar a una solució, ja que la Comunitat internacional ja ha recorregut, sense èxit, a estratègies diplomàtiques de tot tipus, des del Pla de Pau de Kofi Annan i els intents de mediació de Turquia i la Lliga Àrab fins l'aïllament diplomàtic a través de la retirada massiva dels ambaixadors siris, una campanya de desprestigi i nombroses sancions econòmiques com les imposades per la Unió Europea, Regne Unit i Estats Units, entre d'altres, que han anat des de l'embargament d'armament i petroli fins la *Syrian accountability Act* imposada per Estats Units, que implica un bloqueig de les exportacions entre d'altres mesures¹⁷.

Suposant la planificació de l'ofensiva de la Comunitat internacional tingués com a prioritat garantir la intensitat i durada mínimes per posar fi a la violència, podria considerar-se que la proporcionalitat dels mitjans també quedaria assegurada. Així doncs, les principals fonts de problemes es troben als requisits de l'autorització prèvia del Consell de Seguretat com "l'autoritat adient", la qual es veu bloquejada perquè alguns dels seus membres (tant permanents, com són Xina i Rússia, com no permanents com per exemple Pakistan) no creuen que existeixi una garantia de millora de l'escenari actual a partir de la intervenció suficientment consistent com perquè aquesta quedi justificada. Per comprendre el perquè de la inactivitat del Consell de Seguretat i les qüestionables perspectives d'èxit que s'acaben de plantejar cal comprendre, necessàriament, com s'estructura la xarxa d'actors que envolten el cas i els interessos que els mouen cap a una o altra direcció.

4.4. *Un joc d'actors molt complex*¹⁸

Pel que fa a aquests actors i *stakeholders* principals, és important considerar que és molt complex analitzar tot el ventall que hi participa, de manera que per raons de comprensió es dividiran en cinc blocs generals: D'una banda, existeixen com a actors interns els partidaris del règim (primer bloc) i els seus detractors (segon bloc). De l'altra es poden considerar actors externs les organitzacions multilaterals i regionals (tercer bloc), els Estats (quart bloc) i d'altres actors, com poden ser les ONGs, els mitjans de comunicació internacionals o la comunitat acadèmica (cinquè bloc).

¹⁷ Text íntegre disponible a: http://www.bis.doc.gov/licensing/syriainplementationmay14_04.htm

¹⁸ Al llarg de tot l'apartat es farà referència a fets àmpliament coberts per nombrosos mitjans de comunicació internacionals. Per a un resum breu de tots ells, es pot consultar la cronologia que l'IEMed publica periòdicament a la seva pàgina web i que és subjecte de citacions al llarg del present treball.

Bloc 1: Partidaris del règim

En primer lloc, es poden trobar les forces defensores del règim, formades essencialment pel Govern del President Bashar al-Assad i per les forces de l'exèrcit siria. Mentre aquest últim ha estat el principal executor de la repressió, juntament amb les milícies paramilitars, tant Bashar al-Assad com la resta del govern han efectuat un viratge molt remarcable des de la seva posició inicial, que es caracteritzava per un intent, si més no de cara a l'exterior, d'implementar reformes polítiques que posessin fi a les protestes, fins l'ús del *hard power* i una negació a les negociacions amb la Comunitat Internacional, a la qual acusa de voler desestabilitzar i desprestigiar Síria pels seus propis interessos geopolítics i econòmics, fent-la responsable d'infiltracions i acusant a Estats Units de donar suport logístic als rebels per perllongar el conflicte (Findlay, 2011).

Bloc 2: Opositors del règim

Pel que fa l'oposició síria, val a dir que aquesta es troba enormement fragmentada. Els principals actors del bloc són l'Exèrcit d'Alliberament Siri (en anglès, FSA)¹⁹, la Coalició Nacional Síria, la qual agrupa les principals forces opositores del règim a l'exterior (com per exemple el que havia estat el Consell Nacional Siri o CNS) i que alguns membres de la Comunitat Internacional han pres com a interlocutor (IEMed, 2013), el Consell Militar Revolucionari, creat per un general desertor de l'exèrcit siria refugiat a Turquia i compost per rebels reclutats²⁰, els Comitès Locals de Coordinació, encarregats de coordinar les manifestacions que es porten a terme dins el territori, els Germans Musulmans i altres grups islamistes...

Així doncs, el principal problema de les forces opositores síries és la seva gran fragmentació i diversitat, la qual dificulta enormement dur a terme una oposició efectiva i cohesionada i suposar una alternativa política real davant una hipotètica caiguda del règim, factor al qual s'ha d'afegir les discrepàncies que es produeixen a nivell intern, com per exemple

¹⁹ El FSA es considera el grup armat opositor del règim més rellevant. Va ser creat el 29 de juliol de 2011 i, segons els seus propis membres, la seva principal finalitat és “[...] *defensar i alliberar Síria i els sirians de la tirania del Règim, de manera que les morts d'innocents i el vessament de sang acabin*” (FSA, 2011).

²⁰ Diverses fonts, entre elles: <http://www.vanguardia.com/actualidad/mundo/142257-disidentes-crean-en-siria-un-consejo-militar-revolucionario>

l'aprofitament de la situació per part del poble kurd per controlar *de facto* una regió situada al Nord-Oest del territori²¹.

Bloc 3: Organitzacions multilaterals i regionals

A nivell extern, nombroses organitzacions multilaterals i regionals s'han posicionat respecte el conflicte, tot i que no totes ho han fet de la mateixa manera: Mentre l'OTAN s'ha mostrat contrària al règim però es continua negant a actuar²², la Unió Europea s'ha caracteritzat per la defensa d'una intervenció amb "matisos", limitant la seva actuació col·lectiva a la condemna pública de la repressió duta a terme per part del govern, així com un intent d'establir una investigació independent sobre el cas i l'enduriment progressiu de les sancions econòmiques que ha anat establint a l'Estat.

En aquesta mateixa línia d'actuació s'ha mogut la Lliga Àrab, que ha patit nombroses divisions internes respecte la moderació que es requeria del seu posicionament, de la qual n'eren partidaris Egipte, Iemen o Aràbia Saudita. No obstant, les pressions de Qatar i Turquia especialment expliquen els diversos intents de l'organització per resoldre el conflicte per la via diplomàtica, com són la suspensió de l'adhesió síria, l'enviament de la missió d'observadors o les reunions que s'han produït entre membres del govern d'al-Assad i el Secretari General de la Lliga àrab, les quals no han estat exemptes d'inconvenients, com la demanda del seu endarreriment per part d'al-Assad.

Pel que fa a les Nacions Unides, la posició del Consell dels Drets Humans i de l'Assemblea General, en ocasions remarcablement contundents a l'hora de condemnar la repressió duta a terme per les forces del règim, així com les atrocitats comeses per les forces rebels, i de reclamar una actuació per part del Consell de Seguretat i de la resta de la Comunitat Internacional, contrasta radicalment amb la inactivitat del Consell de Seguretat, l'actuació del qual es veu bloquejada sistemàticament pel veto de Xina i Rússia, els quals es neguen a aprovar qualsevol resolució del Consell que autoritzi sancions de cap tipus o una intervenció militar multilateral com la resta de membres permanents reclamen emparant-se en el fet que en el cas de Líbia es va utilitzar la R2P com a pretext per justificar *de facto* una intervenció

²¹ Font: Entrevistes realitzades entre gener i abril de 2013 a diverses persones per part de l'autora.

²² Diverses fonts, com per exemple:
http://internacional.elpais.com/internacional/2013/04/25/actualidad/1366897780_790408.html

que buscava un canvi de règim i que han estat acusats per part d'altres Estats de vetllar pels seus interessos particulars, en especial la protecció de les seves inversions i la venda d'armament al govern (Instituto Español de Estudios Estratégicos, 2013).

Bloc 4: Estats

Al marge del seu paper dins les organitzacions multilaterals i regionals, diversos Estats han pres protagonisme en l'esfera internacional amb les seves actuacions unilaterals: Canadà ha estat molt prolífic en documents oficials i acadèmics entorn la qüestió síria per assentar sobre la Comunitat Internacional i l'opinió pública mundial la idea que una intervenció militar en el territori estaria plenament justificada per la doctrina i el Dret internacional.

El cas més rellevant Turquia, per la seva banda, ja a l'abril de 2012 es va oferir com a mediador entre les forces del règim i els opositors (IEMed, 2013: 12) i progressivament ha anat endurent la seva posició al respecte, demanant a la OTAN una implicació directa²³, essent protagonista de tensions frontereres amb l'exèrcit siri²⁴ i acollint un gran nombre de refugiats. En aquesta mateixa línia d'actuació destaca el paper de Qatar, tal i com s'ha apuntat al bloc anterior.

Un altre Estat que es desmarca de la posició assumida per l'organització regional de la qual forma part és Regne Unit, el qual ha adoptat un nombre de mesures més contundent que la Unió Europea, com per exemple sancions addicionals a les preses per l'organització i l'estudi de vies per a l'enviament d'armament a les forces rebels, i s'ha mostrat partidari d'accions contundents en la mateixa línia que Estats Units, sobretot a partir de suposat ús d'armes químiques per part de les forces del règim²⁵.

Pel que fa als Estats Units, val a dir que aquests han estat l'Estat més actiu en quant a la condemna i la pressió a la resta de la Comunitat perquè la Responsabilitat de Protegir sigui activada. Aquesta posició, inflexible pràcticament des d'un primer moment, ha portat a

²³ Veure: <http://www.europapress.es/internacional/noticia-turquia-espera-otan-implique-siria-mas-pasos-20120704164530.html>

²⁴ Algunes de les més importants han estat els atacs per part de les forces del règim a camps de refugiats fronterers i els enderrocaments mutus d'helicòpters i avions de les respectives forces aèries (diverses fonts).

²⁵ Diverses fonts, entre elles: http://tn.com.ar/internacional/el-reino-unido-sumara-apoyo-a-los-rebeldes-sirios_265801

nombroses desavinences, sobretot amb Estats partidaris de la no-intervenció i el propi govern siria, les quals han anat més enllà de com hauria de reaccionar la Comunitat Internacional i que han anat des de les acusacions de la voluntat de desestabilitzar el règim amb l'objectiu de convertir-lo en un actor poc rellevant a la regió i establint un nou govern que li sigui favorable i deixi de ser aliat d'Iran a la seva contribució en l'armament dels rebels o el fet que els seus interessos per "protegir la població síria" s'expliquin per la posició geoestratègica del territori en què viuen i els seus jaciments de gas natural (diverses fonts), així com la voluntat nord-americana de frenar els islamistes.

Finalment, és important destacar el paper d'Iran com a principal aliat del govern siri, la qual cosa és explicable pel fet, entre d'altres factors, que aquest tingui la voluntat de convertir-se en un actor hegemònic regional amb una àmplia esfera d'influència que s'estengui fins la zona del Mediterrani amb l'objectiu d'exercir el paper d'un contrapoder efectiu a la política d'Estats Units. No resulta estrany, doncs, que nombroses fonts (en especial alguns mitjans de comunicació digitals) considerin el conflicte siri com un "pols" diplomàtic indirecte entre ambdós Estats.

Bloc 5: Altres actors

Finalment, cal destacar el paper d'altres actors com són per exemple les ONGs presents al territori, com Human Rights Watch o Amnistia internacional²⁶, i el conjunt d'experts internacionals que pressionen la Comunitat Internacional perquè aquesta dugui a terme alguna acció rellevant per posar fre a la situació de Síria, com per exemple el cas de Francis Fukuyama, el qual es no es mostra partidari d'una intervenció unilateral com les que ha realitzat Estats Units i alerta del perill que suposa el desmantellament de l'Estat siri (Fukuyama, 2012).

²⁶ D'una banda, Amnistia internacional va publicar *Health crisis: Syrian government targets the wounded and health workers* (disponible a: <https://doc.es.amnesty.org/cgi-bin/ai/BRSCGI/HEALTH%20CRISIS%20SYRIAN%20GOVERNMENT%20TARGETS%20THE%20WOUNDED%20AND%20HEALTH%20WORKERS?CMD=VEROBJ&MLKOB=30016282454>).

Per l'altra, Human Rights Watch va publicar l'informe *We live as in war. Crackdown on protesters in the Governorate of Homs* l'onze de novembre de 2011 (disponible a: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria1111webwcover_0.pdf), amb els quals pretenien denunciar l'augment de la repressió per part del govern siria i, alhora, contribuir a la campanya de descrèdit vers l'opinió pública a la que s'ha fet al·lusió.

En aquesta mateixa línia d'acció es troben els mitjans de comunicació internacionals, des d'Al Jazeera a *Le Monde*, passant per *The Washington Post* o l'agència Europa Press, que donen una cobertura periòdica al conflicte a través d'articles i imatges. No obstant, aquesta gran exposició del conflicte a l'opinió pública té un efecte col·lateral més enllà de la pressió als Estats, i és el descrèdit de la Responsabilitat de Protegir com una doctrina efectiva, imatge que es comença a alimentar també en la literatura acadèmica amb articles com el de C. Focarelli, que critiquen l'ambigüitat de la R2P argumentant que aquesta fa impossible la seva aplicació pràctica i la generació d'un consens real entre els Estats (Focarelli, 2008: 209 – 213).

4.5. R2P: És una intervenció possible?

En vista de la gran fragmentació de l'oposició del règim i el complex entrellat d'interessos geopolítics que gira entorn la guerra civil síria, l'hipotètica activació de la Responsabilitat de Protegir aplicada a aquest cas planteja diversos interrogants a dia d'avui:

D'una banda, la incapacitat d'acció del Consell de Seguretat a causa del veto de Rússia i Xina suposa un obstacle per l'activació del principi, ja que aquest no especifica quin període de temps es considera "suficient" perquè passin a ésser considerades com a "autoritats adients" l'Assemblea General de les Nacions Unides o fins i tot determinades organitzacions regionals donada la inactivitat del Consell de Seguretat tal i com plantejava l'informe de l'ICISS. Així doncs, és rellevant plantejar-se fins a quin punt la intervenció quedaria emparada de manera efectiva per la R2P de la manera com està formulada actualment.

De l'altra, la fragmentació i multiplicitat d'interessos de les forces de l'oposició del règim porten a qüestionar l'existència d'una opció política consistent que pogués liderar un procés de transició estable que donés com a resultat un escenari millor del que existeix actualment. En altres paraules, no hi ha manera d'assegurar actualment que una intervenció aconseguís posar fi a la situació d'instabilitat i violència actual i no promogués actes de resistència contra les forces enviades al territori o es desencadenessin lluites internes entre les diferents forces rebels per assumir el control polític de l'Estat.

Finalment, cal destacar que la diversitat d'interessos estratègics, geopolítics i econòmics dels diversos actors de la Comunitat Internacional posen en qüestió la possibilitat real de compliment de la clàusula de la "intenció adequada", plantejant fins a quin punt realment el

que s'està debatent és com posar fi al vessament de sang que està suposant el conflicte davant la negligència de l'Estat sobirà a l'hora de protegir la seva població i no expulsar un règim que contribueix a la inestabilitat de la regió i resulta perjudicial pels seus interessos, sobretot considerant que algunes de les mesures preses fins el moment han tingut com a resultat, precisament, un empitjorament de les condicions de la població síria, com és el cas dels embargaments comercials o la venda d'armament pesat a ambdues parts del conflicte.

5. CONCLUSIONS FINALS

En conclusió, el cas de Síria ha posat de clar manifest les limitacions de l'aplicació pràctica de la doctrina de la Responsabilitat de Protegir, les quals ja s'havien començat a entreveure en el primer cas d'aplicació real, Líbia, amb el viratge d'objectius que es va produir poc després de l'inici de la intervenció, entre d'altres motivacions polítiques subjacents, a les quals autors com Chesterman (2011) fan al·lusió en les seves aportacions. L'enorme complexitat de la guerra civil síria, que implica un gran ventall d'actors amb interessos econòmics, geopolítics i estratègics en ocasions diametralment oposats, l'absència d'una oposició cohesionada i el reequilibri constant de forces militars a causa de l'actuació d'actors externs porta a la dilatació d'un conflicte que dura ja més de dos anys i, fins el moment, a una incapacitat d'activar el mecanisme de la R2P per a posar fre a l'augment constant de morts, ferits i desplaçats que aquest genera.

Aquest fet es deu, com nombrosos acadèmics (com els ja al·ludits Weiss, Welsh, Chesterman, Bellamy o Findlay, entre d'altres) porten apuntant ja des de la intervenció a Líbia l'any 2011, a les limitacions que comporta la manca de concreció dels termes que determinen l'adequació de l'activació de la Responsabilitat de Protegir. La seva progressiva conceptualització, doncs, ha perdut l'esperit amb què va ser formulat inicialment, a través de restriccions i l'ús de conceptes jurídics indeterminats que han acabat per supeditar-lo a la sobirania (i per tant, els interessos) dels Estats, esdevenint quelcom subsidiari solament aplicable en els casos que tradicionalment ja contemplava la intervenció humanitària.

Com el cas de Síria evidencia, la Responsabilitat de Protegir no està adequadament formulada per fer front de manera efectiva i pràctica a conflictes que comportin la violació sistemàtica dels Drets Humans on els deures morals s'entrelliguen amb els interessos geoestratègics dels Estats, els quals solen anteposar els segons als primers. D'aquesta manera, la R2P requereix

d'una reformulació que comporti una concreció no solament de les bases que s'han establert fins el moment sinó també dels mecanismes específics d'actuació que s'haurien de portar a terme en cas d'una intervenció militar multilateral perquè aquest es converteixi efectivament en un principi operatiu emmarcat dins el Dret Internacional més enllà del debat teòric.

Aquest punt és d'una importància crítica, ja que s'ha de considerar que la intervenció humanitària sempre ha estat popular en termes teòrics i existeix un consens generalitzat en la necessitat de “fer alguna cosa” davant violacions sistemàtiques i injustificades dels Drets Humans de civils innocents, de manera que la R2P s'ha estès de manera relativament ràpida, però és precisament en el traspàs d'aquestes premisses ètiques a la pràctica on han sorgit conflictes entorn la legalitat i legitimitat de les intervencions, visibles en aportacions com les de Pattinson (2011) o Hurd (2011).

Així doncs, tenint en consideració tots aquests fets, es poden extreure diverses claus d'aquesta investigació, com és que la formulació actual de la R2P està excessivament centrada en els seus dos primers pilars (responsabilitat de prevenir i responsabilitat de reacció), tal i com apunten autors com Welsh (2011), fent que les vertaderes implicacions del principi resideixin, en paraules de Chesterman (2011: 282), “[...] *not in creating new rights or obligations to “do the right thing”; rather, it is in making it harder to do the wrong thing or nothing at all*”. Aquest punt és especialment important, perquè és un dels factors explicatius de la posició actual de la Comunitat Internacional, la qual es troba en una situació que podríem descriure com un “descart de l'opció a i encasellament a l'opció b”: ha generat tant suport a l'opció d'una intervenció multilateral emparada pel marc de la R2P per frenar la situació que els costos de legitimitat que comportaria perllongar la seva passivitat comencen a ser massa grans, però alhora no disposa de les eines necessàries per fer-ho davant la manca de voluntat política de certs actors clau.

A més a més, és necessari el reforç de la reformulació del concepte de sobirania que la R2P planteja i que els Estats la facin seva, és a dir, que assumeixin que la sobirania nacional comporta la responsabilitat de garantir la seguretat humana dels seus ciutadans, la qual han de considerar i posar al mateix nivell que els seus objectius geoestratègics, polítics i econòmics, cosa que no s'està produint, tal i com el cas de Síria deixa en evidència.

Solament en aquest últim cas, és a dir, quan es generi una voluntat política real de complir amb la R2P i establir un consens que vagi més enllà del debat normatiu, es podrà fer una reformulació efectiva del tercer pilar del principi, la responsabilitat de reconstruir, dins del

qual es podrien emmarcar intervencions militars multilaterals realment efectives en les situacions en què altres mesures diplomàtiques no aconseguissin posar fre a les violacions dels Drets Humans. En aquest sentit, caldria especificar des de què s'entén per “protecció efectiva de la població civil” fins a en quins casos podria activar-se la R2P sense necessitat de passar per sancions diplomàtiques prèvies, que en alguns casos poden generar una major repressió per part de l'Estat cap a la seva població (Escribà-Folch i Wright, 2010), passant per la clara diferenciació entre promoure la democràcia, fet que no considera la R2P (Weiss, 2004), i posar fi a la pèrdua de vides humanes, quelcom que no s'està produint en el cas de Síria i que tampoc va estar present en el de Líbia, o els procediments de reconstrucció a seguir després d'una intervenció.

En cas contrari, l'escenari futur més probable és que la doctrina de la Responsabilitat de Protegir acabi per ser una *soft law* del Dret Internacional de manera permanent, sense arribar a complir realment l'objectiu pel qual va ser formulada: establir-se com un instrument realment efectiu per prevenir les violacions sistemàtiques dels Drets Humans, independentment dels actors que les portin a terme, i per actuar en aquells casos en què els Estats no puguin garantir la seguretat humana dels seus ciutadans.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

ÁGOSTON, G. i MASTERS, B. (ed.), (2009). *Encyclopedia of the Ottoman Empire*. New York, Facts On File.

AL-DABI, M. (2012). *Report of the Head of the League of Arab States Observer Mission to Syria for the period from 24 December 2011 to 18 January 2012*. [pdf] Disponible a: <http://www.columbia.edu/~hauben/Report_of_Arab_League_Observer_Mission.pdf>

[Accedit el maig de 2013]

ASSEMBLEA GENERAL DE LES NACIONS UNIDES, (2009). *Hacer efectiva la responsabilidad de proteger (A/63/677)*. Disponible a: <<http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/63/677>> [accedit el març de 2013]

ASSEMBLEA GENERAL DE LES NACIONS UNIDES, (1948). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, United Nations, Treaty Series, vol. 78, p. 277, disponible a: <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b3ac0.html>> [accedit el març de 2013]

BELLAMY, A., (2011). Libya and the Responsibility to Protect: the exception and the norm. *Ethics and international affairs*, vol. 25, no. 3, pp. 263-269.

CHESTERMAN, S. (2011). "Leading from behind": The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention in Libya. *Ethics and International affairs*, vol. 25, no. 3, pp.279-285.

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2012). *Resolution 2062 (S/RES/2062)*. Disponible a:
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F96FF9%7D/Cote%20d'Ivoire%20SRES%202062.pdf>> [accedit el març de 2013]

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2012). *Resolution 2057 (S/RES/2057)*. Disponible a:
<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F96FF9%7D/s_res_2057.pdf> [accedit el març de 2013]

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2011). *Resolution 2014 (S/RES/2014)*. Disponible a:
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F96FF9%7D/YEMEN%20S%20RES%202014.pdf>> [accedit el març de 2013]

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2011). *Resolution 1996 (S/RES/1996)*. Disponible a:
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F96FF9%7D/Sudan%20SRES%201996.pdf>> [accedit el març de 2013]

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2011). *Resolution 1975 (S/RES/1975)*, disponible a:
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F96FF9%7D/Cote%20d'Ivoire%20SRES%201975.pdf>> [accedit el març de 2013]

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2011). *Resolution 1973 (S/RES/1973)*. Disponible a:
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F96FF9%7D/Libya%20S%20RES%201973.pdf>> [accedit el març de 2013]

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2011). *Resolution 1970 (S/RES/1970)*. Disponible a:
<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F96FF9%7D/Libya%20S%20RES%201970.pdf>> [accedit el març de 2013]

CONSELL DE SEGURETAT DE LES NACIONS UNIDES. (2006). *Resolution 1674 (S/RES/1674)*. Disponible a:
<[http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=S/RES/1674(2006))> [accedit el març de 2013]

ESCRIBÀ-FOLCH, A. i WRIGHT, J., (2010). Dealing with Tyranny: International sanctions and the survival of authoritarian rulers. *International studies quarterly*, no. 54, pp. 335-359.

FINDLAY, M.H., (2011). Can R2P Survive Libya and Syria?. *Strategic Studies Working Group Papers*. Canada: Canadian International Council, pp. 1-9.

FINNEMORE, M. (1996). Constructing Norms of Humanitarian Intervention. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, pp. 153-185.

FOCARELLI, C. (2008). The Responsibility to Protect Doctrine and Humanitarian Intervention: Too Many Ambiguities for a Working Doctrine. *Journal of Conflict and Security Law*, vol. 13, no. 2, pp. 191-213.

FSA, (2011). "About us. Origin, Birth and support of Free Syrian Army, The Free Syrian Army defines himself" a *Free Syrian Army* [En línea] Disponible a: < <http://www.free-syrian-army.com/en/about-us/>> [accedit el maig de 2013]

FUKUYAMA, F., (2012). Entrevista a *Fukuyama: China on the brink, US on the blink*. [En línea], agència AFP, 11 d'octubre de 2012. Disponible a: < <http://blogs.afp.com/geopolitics/?post/2012/10/12/Francis-Fukuyama%3A-China-on-the-brink%2C-US-paralyzed>> [Accedit el maig de 2013]

GARRIGUES, J. (2007). La Responsabilidad de Proteger: De un principio ético a una política eficaz a *La realidad de la ayuda 2007-2008*. Pp. 153-181 [pdf] Disponible a: <www.fride.org/download/BO_Responsabilidad_ES_nov07.pdf> [accedit el març de 2013]

HADDAD, B. (2012). "Hablar con seriedad de Siria" a *Afkar Ideas*, no. 33, primavera de 2012, ¿Hasta cuándo Siria? Las fronteras de las revueltas. Pp. 45-47.

HEHIR, A., (2010). The Responsibility to Protect: 'Sound and Fury Signifying Nothing?'. *International Relations*, JUN 2010, vol. 24, no. 2, pp. 218-239 ISSN 0047-1178. DOI 10.1177/0047117809366205.

HERRERO DE LA FUENTE, A. (2011). *La crisis de Libia (2011) y la Responsabilidad de Proteger. Lección inaugural del curso académico 2011-2012*. Valladolid, Universidad de Valladolid.

HURD, I., (2011). Is Humanitarian Intervention legal? The Rule of Law in an incoherent world. *Ethics and international affairs*, vol. 25, no.3, pp. 293-313.

IEMED, (2013). *Cronos Siria*. Disponible a: <<http://www.iemoneoed.org/dossiers-es/dossiers-iemed/mon-arab-i-mediterrani/onada-de-canvis-al-mon-arab/pdfs-es/siria1304.pdf>>. [últim accés el maig de 2013]

IEMED, (2013). *Cronos Libia*. Disponible a: <<http://www.iemed.org/dossiers-es/dossiers-iemed/mon-arab-i-mediterrani/onada-de-canvis-al-mon-arab/pdfs-es/libia1304.pdf>>. [últim accés el maig de 2013]

INSTITUTO ESPAÑOL DE ESTUDIOS ESTRATÉGICOS, (2013). *¿Qué intereses tiene Rusia en Siria?* [pdf] Disponible a: <

http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2013/DIEEEO48-2013 InteresesRusos enSiria MoralesGlez.pdf> [Accedit el maig de 2013]

INTERNATIONAL COMMISSION ON INTERVENTION AND STATE SOVEREIGNTY, (2001). *The Responsibility to Protect*. Ottawa: International Development Research Centre.

NACIONES UNIDAS, (2013). “La Responsabilidad de Proteger”, a *Oficina del asesor especial sobre la prevención del genocidio*. [En línea]. Nova York, disponible a: <http://www.un.org/es/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml> [Accedit el març de 2013]

NACIONES UNIDAS, (1945). *Carta De Las Naciones Unidas*. [pdf]. Disponible a: <<http://www.un.org/es/documents/charter/>> [accedit el març de 2013]

OACDH, (1948). *Convención para la prevención y la sanción del delito de genocidio*. [pdf] Disponible a: <<http://www2.ohchr.org/spanish/law/genocidio.htm> > [Accedit el març de 2013]

PATTINSON, J., (2011). The ethics of humanitarian intervention in Libya. *Ethics and international affairs*, vol. 25, no. 3, pp. 271-277.

PETRIE, C., (2010). Getting engaged? The United Nations and Somalia. *Accord*. Issue 21, pp. 38-40.

PNUD, (1994). *Human Development Report 1994*. Nueva York: Oxford University Press.

SYRIAN HUMAN RIGHTS OBSERVATORY, (2013). “Killing continues in Syria” a *Syrian Observatory for Human Rights* [En línea] Disponible a: <http://syriahr.com/en/index.php?option=com_news&nid=631&Itemid=2&task=displaynews#.UbR6jefwmSq> [Accedit el juny de 2013]

TARNOGÓRSKI, R., (2012). Libya and Syria: Responsibility to Protect at a Crossroads. *PISM Strategic Files*, no. 26, pp. 1-6.

TETI, A. i GERVASIO, G., (2011). La Segunda Revuelta de Enero en Egipto: causas y consecuencias de una supuesta revolución. *Anuario IEMed del Mediterráneo Med 2011*, pp. 30-37.

UNSMIS, (2013). “Vigilancia del cese de la violencia armada en todas sus formas” a *UNSMIS Misión de Supervisión de las Naciones Unidas en Siria*. [En línea] Disponible a: <<http://www.un.org/es/peacekeeping/missions/unsmis/>> [Accedit el maig de 2013]

WEISS, T.G., (2011). R2P alive and well after Libya. *Ethics and international affairs*, vol. 25, no. 3, pp. 287-292.

WEISS, T.G., (2004). The Sunset of Humanitarian Intervention? the Responsibility to Protect in a Unipolar Era. *Security Dialogue*, vol. 35, no. 2, pp. 135-153.

WELSH, J., (2011). Civilian protection in Libya: Putting coercion and controversy back into RtoP. *Ethics and international affairs*, vol. 25, no. 3, pp. 255-262.

WILLIAMS, P., ULBRICK, T. and WORBOYS, J., (2012). Preventing Mass Atrocity Crimes: The Responsibility to Protect and the Syria Crisis. *Disponibile a SSRN 2174768*.

ZISSER, E. (2011). The Syria of Bashar al-Asad: At a Crossroads. *INSS Insight*, no. 249, 5 d'abril de 2011. [pdf] Disponible a: <[http://cdn.www.inss.org.il/reblazecdn.net/upload/\(FILE\)1302009625.pdf](http://cdn.www.inss.org.il/reblazecdn.net/upload/(FILE)1302009625.pdf)> [Accedit el maig de 2013]